

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 347

Ekonomia

Redaktorzy naukowi

Jerzy Sokołowski

Magdalena Rękas

Grażyna Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-418-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	11
Łukasz Abramczuk, Konrad Jabłoński, Aldona Skarzyńska: Projekcja opłacalności zbóż i rzepaku w zależności od kosztów uprawy i wyników produkcyjnych	13
Irena Augustyńska-Grzymek: Bezrobocie a emigracja ludności wiejskiej na przykładzie regionu Pomorze i Mazury	22
Ryszard Barczyk: Znaczenie przemian banków komercyjnych w kształtowaniu morfologii cykli kredytowych w Polsce w latach 1998-2013	32
Nicoletta Baskiewicz: The role of the process owner in the successive stages of the process management	45
Aneta Bernatowicz: Zarządzanie zasobami ludzkimi w procesie budowania kapitału pracy przedsiębiorstwa budowlanego	56
Agnieszka Bretyn: Konsumpcja gospodarstw domowych w Polsce na tle wybranych krajów Unii Europejskiej	65
Kazimierz Cyran, Sławomir Dybka: Dystrybucja produktów na tle pozostałych obszarów wykorzystania Internetu w przedsiębiorstwach sektora żywnościowego (np. woj. podkarpackiego)	75
Sławomir Czetwertyński: Wirtualizacja dóbr informacyjnych na przykładzie usługi „wideo na życzenie”	86
Magdalena Czulowska, Marcin Żekało: Koszty żywienia krów w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka	97
Małgorzata Deszczka-Tarnowska: Rynek mikrokredytów – analiza porównawcza na przykładzie Polski i Niemiec	105
Grzegorz Dybowski: Relacje ekonomiczne w polskim łańcuchu drobiarskim.....	115
Mateusz Folwarski: Analiza zależności wpływu wybranych zmiennych na poziom wynagrodzeń kadr zarządzających w bankach w wybranych krajach	125
Artur Grabowski: Znaczenie ekonomiczne zimowych igrzysk olimpijskich – implikacje dla Polski	134
Aleksander Grzelak, Angelika Dziubak: The selected problems of economic development of Mexico at the beginning of the twenty-first century....	144
Marcin Halicki, Bogusław Ślusarczyk: Analysis of the impact of economies' internationalization in the portfolio management process	155
Anna Horodecka: „Homo oeconomicus” jako podstawa ekonomii – krytyka i alternatywy	166

Żaklina Jabłońska, Piotr Jabłoński: Franczyza w małych i średnich sklepach spożywczych działających w Polsce.....	184
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Modelowanie rynku energii przy użyciu nowoczesnych metod prognostycznych.....	195
Michał Jurek: Model biznesowy banków spółdzielczych w Polsce – ryzyko i wyzwania.....	205
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak: Wielowymiarowa analiza porównawcza rozwoju regionalnego Polski Wschodniej i Zachodniej.....	215
Janusz Kot, Ewa Kraska: Współpraca jako element działalności przedsiębiorstw zlokalizowanych w klastrach (na przykładzie regionu świętokrzyskiego).....	228
Andrzej Kowalczyk: Konkurencyjność przedsiębiorstw – wybrane zagadnienia.....	239
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: Alternatywne podejście do analizy efektów BIZ w obszarze produktywności.....	251
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: Rola integracji gospodarczej w kształtowaniu procesów rozwojowych – analiza w kontekście kreatywnej destrukcji.....	262
Hanna Kruk: Hipoteza rajów dla zanieczyszczeń – ujęcie teoretyczne.....	272
Anna Krzysztofek: Nowa formuła Respect Index.....	282
Justyna Kujawska: DEA jako metoda oceny niemedycejszych determinantów zdrowia.....	293
Paweł Kulpaka: Model konsumpcji permanentnej M. Friedmana a keynesowskie funkcje konsumpcji – empiryczna weryfikacja wybranych teorii na przykładzie Polski.....	303
Wojciech Leoński: Korzyści i koszty związane ze stosowaniem koncepcji CSR w przedsiębiorstwie.....	314
Józef Łobocki: Rola zakorzenienia lokalnego w warunkach gospodarki globalnej.....	323
Agnieszka Łopatka: Rozwój społeczny z rozróżnieniem płci w aspekcie wskaźnika HDI w Polsce.....	331
Aleksandra Majda: Internal determinants of competitive advantage in Polish and Italian family businesses in the time of knowledge-based economy-comparative analysis.....	341
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz: Analiza przebiegu i realizacji działań zawartych w IV osi „Leader” PROW 2007-2013.....	353
Anna Nowak, Agnieszka Kamińska, Monika Różańska-Boczula: Przemysłowe zróżnicowanie potencjału produkcyjnego rolnictwa w Polsce.....	363
Artur Ostromięcki, Dariusz Zając, Andrzej Mantaj: Znaczenie zasobów ziemi w działalności rolniczej rolników prowadzących dodatkowo pozarolniczą działalność gospodarczą.....	373
Magdalena Ratalewska: Przedsiębiorczość w sektorach kreatywnych.....	382

Jerzy Rembeza, Grzegorz Przekota: Sezonowość bezrobocia w krajach Unii Europejskiej.....	391
Agnieszka Skoczyła-Tworek: System kontroli wewnętrznej jako strategiczna linia obrony przed ryzykiem korporacyjnym.....	400
Feliks Marek Stawarczyk: Płaca minimalna a zatrudnienie – teoria i praktyka	409
Stanisław Swadźba: 10 lat w Unii Europejskiej. Gospodarka Polski na tle pozostałych gospodarek nowych krajów członkowskich.....	419
Piotr Szajner: System regulacji rynku cukru w UE a funkcjonowanie oligopolu cukrowego w Polsce.....	431
Jarosław Szostak: Przyczynek do rozważań wokół społecznej gospodarki rynkowej.....	441
Monika Szyda: Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju handlu internetowego w Polsce.....	454
Piotr Urbanek: Programy partycypacji we własności jako narzędzie kreacji czy destrukcji wartości dla akcjonariuszy.....	464
Zuzanna Urbanowicz: Wpływ polityki pieniężnej Europejskiego Banku Centralnego na stabilność cen w strefie euro.....	473
Małgorzata Wachowska: Rola bliskości geograficznej w pozyskiwaniu wiedzy. Badanie cytowań patentowych.....	483
Tatiana Wiśniewska: Funkcjonowanie placówek medycznych w kontekście wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w świetle badań własnych.....	492
Danuta Witzak-Roszkowska: Przestrzenne zróżnicowanie kapitału ludzkiego w Polsce.....	503
Renata Wojciechowska: Schemat wiedzy naukowej w ekonomii.....	514
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Strukturalny wymiar kapitału społecznego w Polsce.....	522
Grażyna Wolska: CSR jako współczesna koncepcja prowadzenia działalności gospodarczej. Zaangażowanie w ideę CSR przedsiębiorstw w Polsce.	533
Anna Zielińska-Chmielewska: Ocena realizacji strategii finansowych wybranych giełdowych spółek mięsnych w latach 2005-2011.....	543
Mariusz Zieliński: Koncepcja CSR z perspektywy państwa i przedsiębiorstwa.....	552
Krzysztof Zmarzłowski: Czynniki różnicujące spożycie piwa w polskich gospodarstwach domowych w latach 1999-2008.....	561

Summaries

Łukasz Abramczuk, Konrad Jabłoński, Aldona Skarżyńska: The projection of profitability of cereals and oil rapeseed depending on the level of costs of cultivation and production results.....	21
Irena Augustyńska-Grzymek: Unemployment vs. emigration of rural population on the example of Pomorze and Mazury region.....	31

Ryszard Barczyk: Significance of transformation of commercial banks for shaping the morphology of credit cycles in Poland in the years 1998-2013	44
Nicoletta Baskiewicz: Zadania właściciela procesu w kolejnych etapach zarządzania procesami.....	55
Aneta Bernatowicz: Human resource management in the process of building a construction company's human capital.....	64
Agnieszka Bretyn: Household consumption in Poland in comparison to selected European Union countries.....	74
Kazimierz Cyran, Sławomir Dybka: Distribution of products against the background of other areas of using Internet in the food sector enterprises (eg. Podkarpackie Voivodeship)	85
Sławomir Czetwertyński: The virtualization of information goods on the example of video on demand.....	96
Magdalena Czulowska, Marcin Żekało: Costs of feeding cows in farms specializing in milk production	104
Małgorzata Deszczka-Tarnowska: Microcredit market. Polish and German framework.....	114
Grzegorz Dybowski: Economic relationships in Polish poultry meat chain ..	124
Mateusz Folwarski: Analysis of dependencies of influence of selected variables on the level of remuneration of senior management in banks in chosen countries.....	133
Artur Grabowski: The economic impact of the Winter Olympic Games. Recommendation for Poland.....	143
Aleksander Grzelak, Angelika Dziubak: Wybrane problemy rozwoju gospodarczego Meksyku na początku XXI wieku	154
Marcin Halicki, Bogusław Ślusarczyk: Analiza wpływu internacjonalizacji gospodarek na proces zarządzania portfelem	164
Anna Horodecka: Homo oeconomicus, as the basis of economics. Criticism and alternatives	183
Żaklina Jabłońska, Piotr Jabłoński: The franchise business model in small and medium-sized food stores operating in Poland.....	194
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Modeling the energy market using modern forecasting methods.....	204
Michał Jurek: Business model of cooperative banks in Poland. Risks and challenges	214
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak: Multidimensional comparative analysis of regional development of western and eastern Poland.....	227
Janusz Kot, Ewa Kraska: Cooperation as part of the activities of companies located in clusters (on the example of Świętokrzyskie region).....	238
Andrzej Kowalczuk: Competitiveness of enterprises. Selected issues.....	250

Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: FDI effects on productivity. An alternative approach	261
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: The role of international integration in economic development. Analysis in the context of creative destruction.....	271
Hanna Kruk: Pollution heaven hypothesis. Theoretical approach	281
Anna Krzysztofek: New formula of Respect Index.....	292
Justyna Kujawska: DEA as a method for evaluating of non-medical health determinants.....	302
Paweł Kulpaka: M. Friedman permanent consumption model and Keynesian consumption functions. Empirical verification of the selected theories on the example of Poland	313
Wojciech Leoński: Benefits and costs connected with CSR in enterprises.....	322
Józef Łobocki: The role of local embeddedness under conditions of global economy.....	330
Agnieszka Łopatka: Analysis of social development, including sex indicator by Human Development Index in Poland.....	340
Aleksandra Majda: Źródła przewagi konkurencyjnej firm rodzinnych w Polsce i we Włoszech w czasach gospodarki opartej na wiedzy – analiza porównawcza	352
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz: Analysis of process and realization of activities implemented in IV axis “Leader” of RADP 2007-2013 ..	362
Anna Nowak, Agnieszka Kamińska, Monika Różańska-Boczula: Spatial differentiation of agriculture productive potential in Poland.....	372
Artur Ostromęcki, Dariusz Zajac, Andrzej Mantaj: The importance of land resources in non-agricultural business of farmers running additional non-agricultural business activity	381
Magdalena Ratalewska: Entrepreneurship in creative sectors.....	390
Jerzy Rembeza, Grzegorz Przekota: Seasonality of unemployment in EU countries.....	399
Agnieszka Skoczylas-Tworek: The internal control system as a strategic line of defence against corporate risk	408
Feliks Marek Stawarczyk: Minimum wages and employment. Theory and practice.....	418
Stanisław Swadźba: 10 years in the European Union. Polish economy against the background of the new member states.....	430
Piotr Szajner: Sugar market regime in the EU vs. oligopoly in Polish sugar .	440
Jarosław Szostak: Socio-economic growth as a rationale for the social market economy model.....	453
Monika Szyda: Economic determinants of e-commerce development in Poland	463

Piotr Urbanek: Long term incentives programs in the process of creation or destruction of shareholder value	472
Zuzanna Urbanowicz: Impact of monetary policy of the European Central Bank on price stability in the eurozone	482
Małgorzata Wachowska: The role of geographic proximity in knowledge acquisition. A study of patent citations	491
Tatiana Wiśniewska: Functioning of medical facilities in the context of Information and Communication Technology in the light of own research ..	502
Danuta Wiczak-Roszkowska: Spatial diversity of human capital in Poland	513
Renata Wojciechowska: Scientific knowledge scheme in economics	521
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Structural dimension of social capital in Poland	532
Grażyna Wolska: CSR as a modern concept of economic activity. CSR awareness in Poland	542
Anna Zielińska-Chmielewska: Assessment of financial strategies implementation of chosen stock meat enterprises in the period 2005-2011	551
Mariusz Zieliński: The concept of the CSR from the state and the company perspective	560
Krzysztof Zmarzłowski: Factors differentiating beer consumption in Polish households in the years 1999-2008.....	570

Michał Jurek

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

e-mail: michal.jurek@ue.poznan.pl

MODEL BIZNESOWY BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH W POLSCE – RYZYKO I WYZWANIA

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza obecnego modelu biznesowego banków spółdzielczych w Polsce, identyfikacja zagrożeń z nim związanych oraz wskazanie sposobów jego usprawnienia. W artykule zaprezentowano aktualną sytuację finansową sektora banków spółdzielczych. Poddano analizie główne zagrożenia związane z działalnością tych banków i na tej podstawie sformułowano rekomendacje dotyczące zmian ich funkcjonowania. Przeprowadzona analiza pozwoliła stwierdzić, że banki spółdzielcze muszą potraktować zmiany zachodzące w otoczeniu makroekonomicznym jako impuls do dalszego ulepszania systemów zarządzania ryzykiem stopy procentowej i zarządzania płynnością. Niezbędne jest podjęcie wspólnych działań przez banki spółdzielcze i banki zrzeszające, mających na celu ściślejszą integrację, a także zwiększoną solidarność finansową członków zrzeszenia. Pierwszym krokiem na drodze do osiągnięcia tego celu winno być wprowadzenie instytucjonalnego systemu ochrony.

Słowa kluczowe: bankowość spółdzielcza, ryzyko stopy procentowej, instytucjonalny system ochrony.

DOI: 10.15611/pn.2014.347.19

1. Wstęp

Uwarunkowania działalności banków spółdzielczych podlegają nieustannym przemianom. Zmiany te oddziałują na sposób prowadzenia działalności bankowej, stanowiąc wyzwanie zarówno dla banków spółdzielczych, jak i banku zrzeszającego.

Niewątpliwie jednym z tych wyzwań jest dziś sprostanie problemom wynikającym z rekordowo niskich stóp procentowych i niskich marż. W warunkach niskich stóp procentowych pogarszają się bowiem wyniki odsetkowe banków, a malejące wskaźniki wypłacalności, utrudniające intensyfikację akcji kredytowej, prowadzą do pogorszenia się również wyników z tytułu prowizji. Może to zagrozić stabilności funkcjonowania banków spółdzielczych, szczególnie tych, które cechują się niską efektywnością kosztową i prowadzą konserwatywną politykę kredytową. Niskie stopy procentowe wymuszają zmianę modelu biznesowego tych banków.

Biorąc to pod uwagę, niniejsze opracowanie poświęcono wyzwaniom, z jakimi będą się musiały mierzyć banki spółdzielcze w nadchodzących latach. Celem artykułu jest analiza obecnego modelu biznesowego banków spółdzielczych w Polsce, identyfikacja zagrożeń z nim związanych oraz wskazanie sposobów jego usprawnienia. Tak sformułowanemu celowi odpowiada struktura opracowania. Do badań zastosowano analizę opisową i studium przypadku. Umożliwiły one analizę aktualnej sytuacji finansowej sektora banków spółdzielczych, zdefiniowanie głównych zagrożeń związanych z działalnością tych banków, a także sformułowanie rekomendacji dotyczących zmian funkcjonowania banków spółdzielczych.

2. Aktualna sytuacja finansowa banków spółdzielczych

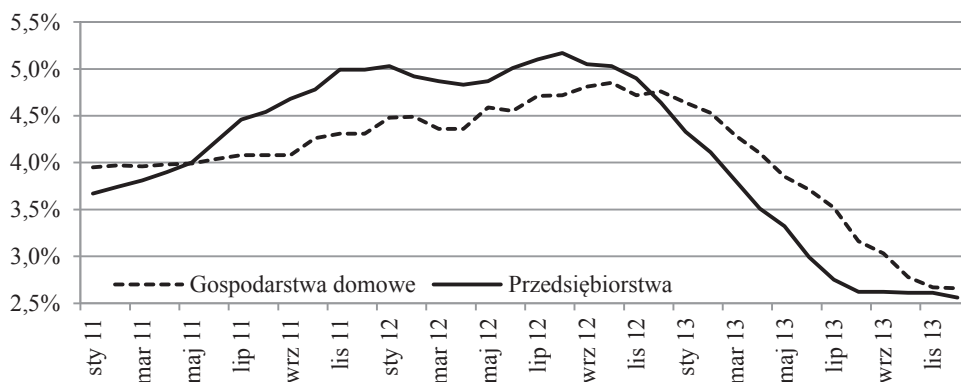
Banki spółdzielcze funkcjonują w zrzeszeniach. Banki zrzeszające skupiają się na działaniu na rzecz całego zrzeszenia, prowadząc działalność apeksową i pełniąc funkcję koordynatora oraz stratega grupy bankowej. We wrześniu 2013 r. działały 572 banki spółdzielcze: 206 było zrzeszonych w SGB-Banku SA w Poznaniu (34 mld zł aktywów), 365 w BPS SA w Warszawie (58 mld zł aktywów), zaś Krakowski Bank Spółdzielczy działał samodzielnie. Wypada jednak podkreślić, że banki spółdzielcze są silnie zróżnicowane pod względem aktywów, liczby klientów, placówek oraz terytorialnego zakresu działalności [NBP 2013b; UKNF 2013b].

Zgodnie z obecnym modelem biznesowym, banki spółdzielcze lokują ok. 30% aktywów w bankach zrzeszających, przy czym depozyty banków spółdzielczych stanowią ponad 90% wszystkich depozytów przyjmowanych przez banki zrzeszające. Banki zrzeszające wykorzystują część tych środków do udzielania kredytów dla sektora niefinansowego, a za pozostałe nabywają dłużne instrumenty finansowe. Podział tych środków zależy przy tym jedynie od decyzji banku zrzeszającego. Nie ma bowiem ustawowych regulacji w tej sprawie [Zalcewicz 2009].

Jeszcze w marcu 2013 r. oprocentowanie lokat terminowych oscylowało wokół 5% p.a. Wysoki poziom oprocentowania wywołał wzmożony napływ środków do banków zrzeszających: depozyty terminowe od banków spółdzielczych wzrosły o ok. 3,4 mld zł w pierwszej połowie 2013 r. [UKNF 2013a]. Spowodowało to koncentrację źródeł przychodów odsetkowych i wzrost narażenia banków spółdzielczych na ryzyko stopy procentowej. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że banki spółdzielcze są narażone na ryzyko stopy procentowej w wyższym stopniu niż banki komercyjne. Wynika to z faktu, że wynik odsetkowy jest podstawowym elementem wyniku na działalności bankowej w bankach spółdzielczych. I tak w listopadzie 2013 r. wynik odsetkowy stanowił ponad 75% wyniku na działalności bankowej w bankach spółdzielczych, podczas gdy w bankach komercyjnych – niespełna 60%.

Ryzyko stopy procentowej zmaterializowało się ostatecznie w drugiej połowie 2013 r., kiedy to Rada Polityki Pieniężnej zakończyła cykl obniżek stopy referencyjnej. Stopa ta została obniżona w okresie od października 2012 r. do lipca 2013 r. łącznie o 225 p.b. Obniżka stopy referencyjnej przełożyła się na spadek stawek na

ryнку międzybankowym, wywierając presję na obniżkę oprocentowania depozytów: w okresie od grudnia 2012 r. do grudnia 2013 r. średnie oprocentowanie depozytów terminowych dla gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w sektorze bankowym obniżyło się odpowiednio o 210 i 208 p.b. (rys. 1).

Rys. 1. Średnie oprocentowanie stanów umów złotych w latach 2011-2013 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [NBP 2013a].

Jednak mimo pogłębiających się obniżek stóp procentowych na rynku depozytowym banki spółdzielcze zaczęły z opóźnieniem redukować oprocentowanie swoich lokat (tab. 1). W pewnym stopniu było to wywołane oferowaniem klientom terminowych depozytów o stałym oprocentowaniu, jednak część dużych banków spółdzielczych celowo utrzymywała oprocentowanie lokat na poziomie wyższym niż w bankach komercyjnych. Chodziło im bowiem o pozyskanie nowych klientów.

Cel ten udało się osiągnąć, jednak napływ nowych środków od gospodarstw domowych do banków spółdzielczych (tylko w I połowie 2013 r. ich wolumen wzrósł o 8,3% w stosunku do grudnia 2012 r.) spowodował silny spadek marży odsetkowej aktywów przychodowych [UKNF 2013a]. Spadek wyniku odsetkowego pogłębił dodatkowo spadek dopłat do oprocentowania kredytów preferencyjnych dla rolników, co spowodowane było obniżkami stopy redyskonta weksli NBP, będącej podstawą obliczania oprocentowania płaconego przez klientów. Przeszacowanie tych kredytów – stanowiących znaczący składnik aktywów wielu banków spółdzielczych – następowało równoległe z redukcjami podstawowych stóp procentowych NBP, podczas gdy zmiany oprocentowania depozytów nie były tak elastyczne.

Materializacja ryzyka stopy procentowej nie ominęła banków zrzeszających. Okazało się, że nadwyżki płynności, lokowane w tych bankach przez banki spółdzielcze, nie generują dodatniego wyniku odsetkowego. Pogarszanie się tego wyniku potęgowała nieracjonalna polityka banków zrzeszających: koszt pozyskiwania depozytów terminowych od banków spółdzielczych w 2013 r. przekraczał stawki

WIBID na rynku międzybankowym. Jednocześnie spadała rentowność bonów pieniężnych NBP i obligacji skarbowych, w które banki zrzeszające inwestowały ponad 50% środków pozyskiwanych od banków spółdzielczych. W efekcie w I połowie ubiegłego roku wynik odsetkowy na depozytach uzyskanych od banków spółdzielczych stanowił aż -219% wyniku odsetkowego banków zrzeszających [UKNF 2013a].

W rezultacie wysokich kosztów odsetkowych przy jednoczesnym spadku przychodów odsetkowych wyniki finansowe banków spółdzielczych w 2013 r. znacznie się pogorszyły. Charakterystyczne jest przy tym, że spadek wyniku finansowego w sektorze tych banków był głębszy niż w sektorze banków komercyjnych (tab. 2).

Tabela 1. Przeciętne oprocentowanie depozytów banków spółdzielczych w bankach zrzeszających oraz depozytów osób prywatnych w bankach spółdzielczych (w %)

Wyszczególnienie	SGB-Bank		BPS		Banki spółdzielcze	
	bieżące	terminowe	bieżące	terminowe	bieżące	terminowe
2012	1,06	5,19	0,69	4,78	1,46	4,77
I-III 2013	0,78	3,93	0,48	3,97	1,37	4,63
I-VI 2013	0,76	3,69	0,41	3,69	1,29	4,34
Wyszczególnienie	Banki spółdzielcze: aktywa > 500 mln zł		Banki spółdzielcze: 200 mln zł > aktywa > 500 mln zł		Banki spółdzielcze: aktywa < 50 mln zł	
	bieżące	terminowe	bieżące	terminowe	bieżące	terminowe
2012	1,67	5,13	1,48	4,68	1,46	4,77
I-III 2013	1,61	5,09	1,36	4,42	1,37	4,63
I-VI 2013	1,48	4,78	1,28	4,15	1,29	4,34

Źródło: [UKNF 2013a].

Tabela 2. Wybrane wskaźniki charakteryzujące sektor banków komercyjnych i sektor banków spółdzielczych w okresie od listopada 2012 r. do listopada 2013 r.

Wyszczególnienie	Sektor banków komercyjnych			Sektor banków spółdzielczych		
	11.2012	11.2013	zmiana r/r	11.2012	11.2013	zmiana r/r
Suma bilansowa (w mln zł)	1 242 292	1 293 751	4,14%	84 822	95 439	12,52%
Należności od podmiotów niefinansowych (w mln zł)	754 958	775 909	2,78%	48 877	53 190	8,83%
Zobowiązania podmiotów niefinansowych (w mln zł)	638 266	676 029	5,92%	64 107	73 434	14,55%
Wynik odsetkowy	29 190	27 512	-5,75%	3 240	2 902	-10,42%
Wynik netto (w mln zł)	13 592	13 201	-2,88%	976	717	-26,45%
Wsp. wypłacalności (w %)	14,12	15,90	12,66%	13,80	14,24	3,13%

Źródło: opracowanie własne na podstawie [KNF 2013].

Redukcja stóp procentowych przez RPP i ich utrzymywanie na niskim poziomie ma za zadanie przyspieszenie ożywienia gospodarczego. Proces transmisji obniżek stopy procentowej na koniunkturę gospodarczą ma jednak charakter długotrwały. Oznacza to, że banki będą musiały prowadzić działalność w warunkach skrajnie niskich stóp procentowych przez dłuższy czas, ponieważ powrót podstawowych stóp procentowych NBP do poziomu z 2012 r. może nastąpić dopiero w 2016 r.

Długi okres utrzymywania niskich stóp procentowych oznacza dla banków spółdzielczych redukcję marży odsetkowej i spadek wyniku odsetkowego. Wymusza to ściślejszy monitoring ryzyka stopy procentowej i większą elastyczność w zakresie kształtowania oprocentowania pozycji aktywnych i pasywnych. Nie jest to proste, tym bardziej że niskie stopy procentowe w połączeniu z poprawiającą się koniunkturą, której wciąż towarzyszy stagnacja na rynku pracy, prowadzą do zaostrzenia konkurencji na rynku kredytowym i jednoczesnego ograniczenia tempa przyrostu bazy depozytowej. Klienci banków, zawiedzeni niskim poziomem oprocentowania lokat, zaczynają bowiem coraz aktywniej szukać alternatywnych metod inwestowania. By przetrwać w takich uwarunkowaniach, banki muszą szukać innych źródeł dochodów, wychodząc poza tradycyjne ramy działalności depozytowo-kredytowej.

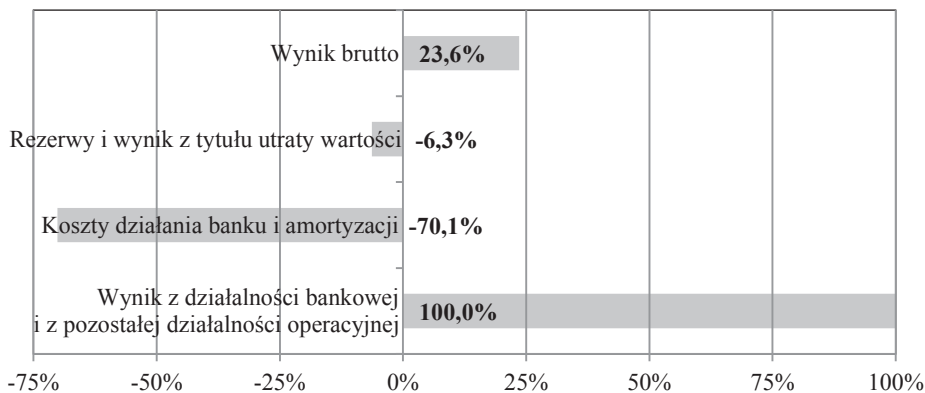
3. W kierunku nowego modelu funkcjonowania banków spółdzielczych

Gwałtowne pogorszenie się sytuacji finansowej zmusza banki spółdzielcze do modyfikacji stosowanego modelu biznesowego. Obecny model, polegający na utrzymywaniu nadwyżki depozytów sektora niefinansowego nad kredytami dla tego sektora i lokowaniu wolnych rezerw płynności w banku zrzeszającym, jest nie do utrzymania w warunkach niskich stóp procentowych. Można też sądzić, że nie da się go dłużej stosować nawet wtedy, gdy rynkowe stopy procentowe zaczną rosnać. Dzieje się tak dlatego, że od kilkunastu lat następuje systematyczny spadek marży łącznej w całym sektorze bankowym¹, zaś marża w sektorze banków spółdzielczych stopniowo zbliża się do poziomu obserwowanego w sektorze banków komercyjnych: spread między tymi marżami spadł z 480 p.b. w 2000 r. do zaledwie 60 p.b. w czerwcu 2013 r. [Pruski 2012, 2013]. Negatywną presję na wyniki finansowe banków spółdzielczych wywiera też zniesienie opłat interchange, a także wprowadzenie opłat na fundusz stabilizacyjny oraz fundusz uporządkowanej likwidacji w BFG.

Obecny model biznesowy banków spółdzielczych jest nieefektywny i generuje nieuzasadnione koszty. Z analizy rachunku zysków i strat sektora banków komercyjnych i sektora banków spółdzielczych wynika, że banki spółdzielcze cechuje znacznie wyższy udział kosztów działania i amortyzacji w wyniku z działalności bankowej i z pozostałej działalności operacyjnej (rys. 2 i rys. 3). Wysokie koszty działania przy malejącej marży odsetkowej zagrażają stabilności działania banków

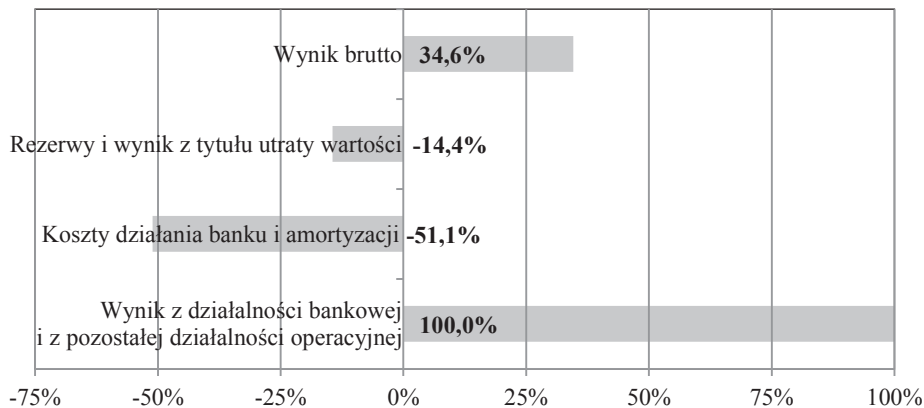
¹ Marża łączna = wynik działalności bankowej/średni stan sumy bilansowej.

spółdzielczych i ograniczają środki, które banki te mogłyby przeznaczyć na innowacje technologiczne, które wprawdzie wymagają znacznego wysiłku kapitałowego [Mikołajczak 2008], jednak bez nich nie da się uzyskać poprawy rynkowej pozycji banków spółdzielczych.

Rys. 2. Udział poszczególnych składowych w wyniku z działalności bankowej i z pozostałej działalności operacyjnej w bankach spółdzielczych

Źródło: opracowanie własne na podstawie [KNF 2013].

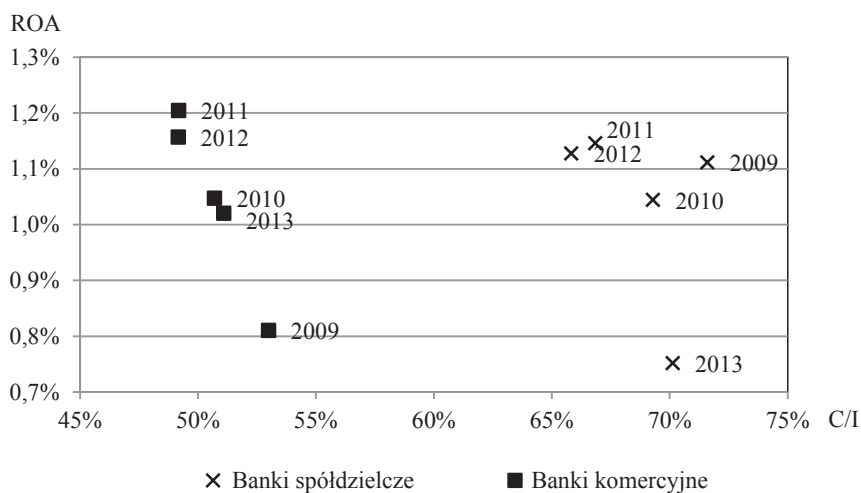

Rys. 3. Udział poszczególnych składowych w wyniku z działalności bankowej i z pozostałej działalności operacyjnej w bankach komercyjnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie [KNF 2013].

Niezbędna jest poprawa efektywności działania banków spółdzielczych. Obecnie efektywność ta nie jest satysfakcjonująca, co potwierdzają dane z okresu od grudnia 2009 r. do listopada 2013 r. (rys. 4). O ile jeszcze w grudniu 2009 r. ren-

towność aktywów banków spółdzielczych była wyższa niż rentowność aktywów banków komercyjnych o 30 p.b., o tyle już w listopadzie 2013 r. okazała się ona niższa o 27 p.b. Natomiast wskaźnik C/I w badanym okresie oscylował wokół 65,8%-70,1% w bankach spółdzielczych, podczas gdy w bankach komercyjnych wynosił on jedynie 49,1%-51,1%. Oba analizowane wskaźniki pogorszyły się przy tym wskutek spóźnionego dostosowania oprocentowania depozytów przez banki spółdzielcze do warunków rynkowych w analizowanym okresie. Wpłynęło to zarówno na spadek ROA o 38 p.b., jak i na wzrost wskaźnika C/I o 430 p.b. W tym samym czasie w bankach komercyjnych ROA obniżył się jedynie o 14 p.b., zaś wskaźnik C/I wzrósł o 193 p.b.

Rys. 4. Porównanie rentowności i efektywności banków komercyjnych i spółdzielczych w latach 2009-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie [KNF 2013].

Dalsze stosowanie obecnego modelu biznesowego będzie negatywnie wpływać na wynik finansowy i utrudniać bankom spółdzielczym wykorzystanie efektów skali, możliwych do osiągnięcia w ramach zrzeszenia. Konieczna jest więc jego zmiana.

Punktem wyjścia dla modyfikacji modelu biznesowego powinno stać się lepsze wykorzystanie infrastruktury przez banki spółdzielcze. Obecnie ok. 1/3 wszystkich placówek bankowych należy do banków spółdzielczych. Zatrudniają one ok. 33 tys. pracowników, czyli 20% ogółu zatrudnionych w sektorze bankowym. Tymczasem zgodnie z danymi za III kwartał 2013 r. udział banków spółdzielczych w depozytach sektora niefinansowego wyniósł nieco ponad 9%, a w kredytach – zaledwie 6%. Charakterystyczne jest przy tym, że choć udział banków spółdzielczych w wyniku finansowym całego sektora bankowego wynosił niespełna 5%, to już udział w kosztach działania był dwukrotnie wyższy i wynosił ok. 10%.

By zmienić ten stan rzeczy, banki spółdzielcze muszą zwiększyć swoje zaangażowanie w kredytowanie lokalnej przedsiębiorczości, a także – a może przede wszystkim – w kredytowanie klientów indywidualnych z regionu, w którym funkcjonują [Szambelańczyk 2004]. Chybną strategią jest obserwowane w ostatnim czasie poszerzanie zakresu terytorialnego działalności banków spółdzielczych i podejmowanie walki o depozyty z bankami komercyjnymi w dużych miastach [Kotliński]. Przy braku adekwatnej aktywności kredytowej strategia ta generuje znaczne koszty.

Funkcjonowanie banków zrzeszających również wymaga zmian. Muszą one odejść od polityki „nagradzania” banków spółdzielczych poprzez umożliwienie im osiągania wysokich, nieuzasadnionych warunkami rynkowymi, przychodów odsetkowych od depozytów składanych w bankach zrzeszających. Taka polityka prowadzi bowiem do petryfikacji nieefektywnego modelu biznesowego banków spółdzielczych. Odejście od dotychczasowego modelu wymagać będzie wspólnego wypracowania nowej polityki zarządzania płynnością w zrzeszeniach.

By było to możliwe, konieczna jest konsolidacja zrzeszeń na wzór rozwiązań funkcjonujących od lat w spółdzielczych grupach bankowych w krajach Europy Zachodniej [KNB 2006]. Pierwszym krokiem na drodze do osiągnięcia tego celu może stać się wprowadzenie instytucjonalnego systemu ochrony (IPS – *Institutional Protection Scheme*). System taki zakłada ściślejsze niż w funkcjonujących obecnie w Polsce zrzeszeniach powiązania wynikające ze wzajemnego gwarantowania płynności i wypłacalności przez banki spółdzielcze [Koleśnik 2013]. IPS umożliwiłyby integrację mechanizmów kontroli i klasyfikacji ryzyka, a także zapewniłyby wsparcie w sytuacji kryzysowej poprzez wspólny fundusz pomocowy, tworzony przez całe zrzeszenie. Dzięki temu możliwe byłoby zwiększenie potencjału biznesowego banków spółdzielczych przy jednoczesnym zapewnieniu odpowiedniej płynności i wypłacalności.

4. Zakończenie

Banki spółdzielcze muszą potraktować zmiany obserwowane w otoczeniu makroekonomicznym jako impuls do dalszego ulepszania systemów zarządzania ryzykiem stopy procentowej i efektywniejszego zarządzania płynnością. Będzie to trudne, zwłaszcza że niezbędne zmiany trzeba będzie wprowadzać w warunkach obowiązywania nowych regulacji UE (CRD IV i CRR), nakładających na banki dodatkowe obowiązki i wymuszających liczne zmiany w wewnętrznych regulacjach i procedurach, dotyczących przede wszystkim składników kapitału założycielskiego, funduszu udziałowego i norm płynności [Kwaśniak 2012].

By wykorzystać szanse i ograniczyć zagrożenia, które przynosi nowa rzeczywistość rynkowa i prawna, niezbędne są działania podejmowane wspólnie przez banki spółdzielcze i ich banki zrzeszające. Nie da się tego osiągnąć bez ściślejszej integracji, a także zwiększonej solidarności finansowej wszystkich członków zrzeszenia.

Jednak wysiłek podjęty dziś w dłuższej perspektywie zaowocuje dalszym rozszerzeniem działalności prowadzonej przez banki spółdzielcze przy zwiększonym poziomie bezpieczeństwa ich funkcjonowania.

Literatura

- KNB, 2006, *Banki spółdzielcze w Polsce*, Warszawa.
- KNF, 2013, *Sektor bankowy. Dane miesięczne*, http://www.knf.gov.pl/opracowania/sektor_bankowy/dane_o_rynku/Dane_miesieczne.html (07.02.2014).
- Koleśnik J., 2013, *Institutional Protection Scheme w sektorze banków spółdzielczych w Polsce – modelowe rozwiązania*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, nr 3.
- Kwaśniak W., 2012, *Ryzyko regulacyjne banków spółdzielczych wynikające z Dyrektywy CRD IV*, http://www.knf.gov.pl/Images/Ryzyko_regulacyjne_bankow_spoldzielczych_wynikajace_z_Dyrektywy_CRD_IV_tcm75-29896.pdf (07.02.2014).
- Kotliński G., 2011, *Sektor banków spółdzielczych a strategia rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2010-2013*, *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, nr 4.
- Mikołajczak R., 2008, *Siła spółdzielczego sektora bankowego w Polsce*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu*, nr 111.
- NBP, 2013a, *Nowa statystyka stóp procentowych*, http://www.nbp.pl/statystyka/pieniężna_i_bankowa/dwn/sw_oprocentowanie_n.xls (07.02.2014).
- NBP, 2013b, *Raport o stabilności systemu finansowego: grudzień 2013 r.*, Warszawa.
- Pawlonka T., 2011, *Systemowe bariery rozwojowe banków spółdzielczych w latach 2000-2010*, *Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, nr 91.
- Pruski J., 2012, *Uwarunkowania rozwoju banków spółdzielczych*, http://www.bfg.pl/sites/default/files/dokumenty/forum_liderow_bankow_spoldzielczych.pdf (07.02.2014).
- Pruski J., 2013, *Model biznesowy banków spółdzielczych na tle nowych wymogów regulacyjnych*, http://www.bfg.pl/sites/default/files/dokumenty/vi_forum_liderow_bankow_spoldzielczych_2013.pdf (07.02.2014).
- Szambelańczyk J., 2004, *Perspektywy rozwoju banków spółdzielczych w Polsce w warunkach integracji i globalizacji rynków finansowych*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, z. 3.
- UKNF, 2013a, *Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w I półroczu 2013 r.*, Warszawa.
- UKNF, 2013b, *Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w trzech kwartałach 2013 r., ze szczególnym uwzględnieniem banków o aktywach większych niż 500 mln zł*, Warszawa.
- Zalcewicz A., 2009, *Bank spółdzielczy. Aspekty prawne tworzenia i funkcjonowania*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa.

BUSINESS MODEL OF COOPERATIVE BANKS IN POLAND. RISKS AND CHALLENGES

Summary: The purpose of this article is an analysis of the current business model of cooperative banks in Poland, the identification of risks associated with it, and an indication of the ways of its improvement. Conducted research allows to conclude that cooperative banks must treat the changes in the macroeconomic environment as an impetus to a further improvement of the interest rate risk and liquidity management systems. It is necessary to take joint actions by the cooperative banks and associating banks aimed at closer integration, as well as increased financial solidarity of all members of the cooperative banking group. The first step to achieve this goal should be the introduction of a system of institutional protection.

Keywords: cooperative banking, interest rate risk, institutional protection scheme.